دیدگاه دانشجویان پزشکی درباره تاثیر آموزه های قرآنی بر ازدواج : یک مطالعه کیفی

شیدا اوسطی[۱]، مریم گروسیان[۲]، هدیه سلمانی غابشی[۳]، ندا علی محمدی[۴*]

۱- واحد توسعه تحقیقات بالینی بیمارستان فاطمیه، کمیته تحقیقات و فناوری دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران. کد ارکید: 0000-0002-8122-5572

۲- واحد توسعه تحقیقات بالینی بیمارستان فاطمیه ،دانشگاه علوم پزشکی همدان،همدان ،ایران. کد ارکید: 0000-0002-1949-8190

۳- مرکز تحقیقات باروری و ناباروری ، دانشگاه علوم پزشکی همدان ، همدان ، ایران. کد ارکید: 0000-0003-2610-1419

۴- واحد توسعه تحقیقات بالینی بیمارستان فاطمیه ،دانشگاه علوم پزشکی همدان،همدان ،ایران. کد ارکید: 0009-0005-7950-2349

۵- واحد توسعه تحقیقات بالینی بیمارستان فاطمیه ،دانشگاه علوم پزشکی همدان،همدان ،ایران. کد ارکید: 0000-0001-7823-5473

آدرس: همدان، بیمارستان فاطمیه

شماره تماس:۰۹۱۸۳۱۹۶۱۳۰

Email: nalimohammadi68@yahoo.com

شماره تماس:۰۹۱۸۳۱۹۶۱۳۰

نویسنده مسئول: ندا علی محمدی

آدرس پستی: همدان، مرکز آموزشی-درمانی فاطمیه

تلفن ثابت:۰۸۱۳۸۲۷۴۲۸۱

Email: nalimohamadi68@yahoo.com

Nalimohamadi44@gmail.com

چکیده:

مقدمه:

ازدواج مهم‌ترین پیوند بین دو فرد (مذکر و مونث) و آغازگر شکل گیری کانون حمایتی_عاطفی بین افراد است. افزایش سن ازدواج امروزه به یک چالش جدی تبدیل شده است. تجربه‌ها نشان داده که سیاست‌ها، آموزش و ترویج در زمینه ازدواج، در میان افراد تحصیل‌کرده در مقایسه با سایر گروه‌ها از اثربخشی دیرهنگام‌تر دارد. بنابراین با توجه به اهمیت ازدواج در سن مناسب، به‌ویژه در میان دانشجویان؛ پژوهش حاضر با هدف بررسی دیدگاه دانشجویان پزشکی درباره تاثیر آموزه های قرآنی بر ازدواج انجام شد.

مواد و روش‌ها:

این پژوهش یک مطالعه کیفی پدیدارشناسی که تجربیات ۱۷ دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی همدان درباره نقش آموزه‌های قرآنی در ترویج ازدواج با مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و تا رسیدن به اشباع داده‌ها بررسی کرد. یافته‌ها از طریق کدگذاری تماتیک و با معیارهای اعتمادپذیری (و بازبینی چندمرحله‌ای توسط افراد/متخصصان مستقل) تحلیل و اعتبارسنجی شد.

یافته‌ها:

پس از بررسی‌های لازم شش مضمون اصلی شامل: چارچوب اخلاقی و معنوی / پایبندی دینی به‌عنوان عامل نظم در ازدواج ـ عدالت، مهربانی و انصاف در روابط ـ تفسیر و کاربرد اجتماعی دین ـ دین به‌مثابه الهام، نه کفایت کامل در ازدواج ـ ازدواج به‌عنوان پیمان مقدس و معنایی ـ دین و واقعیت‌های اقتصادی یافت شد.

نتیجه‌گیری:

شرکت‌کنندگان نه دین‌گریز بودند و نه دین‌پذیرِ ساده‌انگار، بلکه اغلب رویکردی تحلیلی داشتند که در آن، آموزه‌های قرآنی در کنار مهارت‌های ارتباطی، عدالت جنسیتی و واقعیت‌های اقتصادی معنا پیدا می‌کند. بنابراین طراحی برنامه‌های آموزشی و مشاوره‌ای پیش از ازدواج دانشجویان پزشکی با رویکرد چندوجهی و تلفیق دین، مهارت‌های ارتباطی و واقعیت‌های اقتصادی، می‌تواند در کیفیت و کمیت ازدواج آنان تاثیرگذار باشد.

کلیدواژه‌ها:

ازدواج _ دانشجویان پزشکی _ آموزه های قرآن _ دیدگاه دانشجویان

مقدمه

ازدواج به عنوان مهم‌ترین پیوند میان دو فرد (مذکر و مونث) شناخته می‌شود که زمینه‌ساز شکل‌گیری یک کانون حمایتی-عاطفی میان آنان است (۱). این پیوند عمیق‌ترین نوع رابطه دوستی در سراسر زندگی محسوب می‌گردد و مزایای آن شامل تأمین نیازهای اساسی افراد، همکاری و همیاری متقابل، درک مشترک، مسئولیت‌پذیری، تحقق آرزوی فرزندآوری، بقای نسل و تربیت فرزندان می‌باشد (۲). اگرچه ازدواج در ظاهر پدیده‌ای فردی و وابسته به اراده شخص تلقی می‌شود، اما در واقعیت دارای جنبه‌ای کاملاً اجتماعی است و از متغیرهای اجتماعی، اقتصادی، جمعیتی و سیاسی تأثیر می‌پذیرد (۳).

در چند دهه اخیر، به دنبال تغییرات ناشی از فرآیند نوسازی، تحول در ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، جهانی شدن اطلاعات و ارتباطات و گسترش ابزارهای جمعی، دگرگونی‌های چشمگیری در ابعاد فردی و اجتماعی جوامع بشری رخ داده است (۳). این تحولات بر الگوهای رفتاری و ارزش‌های مرتبط با خانواده تأثیر گذاشته و یکی از مهم‌ترین این دگرگونی‌ها، تحول در الگوی ازدواج به شمار می‌رود (۴). امروزه شاهد گرایش به فردگرایی، تغییر در ارزش‌های حاکم بر تفکر درباره ازدواج، و ظهور الگوهای متنوع و تکثیرشده از روابط زوجی و ازدواج در میان افراد هستیم؛ این تغییرات از کشورهای توسعه‌یافته آغاز شده و به تدریج به سایر جوامع از جمله ایران نیز گسترش یافته است (۵). در ایران، عواملی نظیر تغییر ساختار اقتصادی، افزایش سطح تحصیلات، مشارکت اجتماعی و اقتصادی زنان و فردگرایی، به تأخیر در سن ازدواج و دگرگونی الگوهای سنتی انجامیده و چالش‌های فردی و اجتماعی متعددی را ایجاد کرده است (۳, ۵, ۶).

یکی از شاخص‌های مهم برای ارزیابی میزان سلامت و بهداشت جسمی و روانی افراد یک جامعه ازدواج و زمان انجام آن می باشد (۷). بر اساس آمار ژاپن (۲۰۰۷) سن ازدواج اول، در مردان ۳۱ سال و برای زنان ۲۰ سال بوده است (۸). طبق آمارهای رسمی ثبت احوال ایران سن متوسط ازدواج در سال ۱۳۹۲ در زنان ۲۳.۱ و در مردان ۲۷.۳ که در سال ۱۴۰۳ در زنان به ۲۴.۱ و در مردان به ۲۸.۳ رسیده است. لذا سن ازدواج از سال ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۳ تقریبا یک سال افزایش یافته است (۹).

افزایش سن ازدواج یا تجرد قطعی، از یک سو فرصت‌هایی مانند ادامه تحصیل، اشتغال و استقلال مالی (به‌ویژه برای دختران) ایجاد کرده و از سوی دیگر، چالش‌هایی برای امنیت اخلاقی و اجتماعی جامعه ایران شده است (۱۰, ۱۱). همچنین سن ازدواج متغیری کلیدی در باروری است؛ تأخیر در آن با کاهش میزان باروری عمومی(GFR[1])، افزایش خطرات بارداری، ناهنجاری‌های نوزادی، ناباروری، کاهش آهنگ رشد جمعیت و مشکلات جمعیتی ارتباط مستقیم دارد (۱۱, ۱۲).

دانشجویان، به واسطه قرارگیری در رده سنی مرتبط با ازدواج، به‌عنوان گروه هدف اصلی این چنین تحقیقی هستند. بررسی‌ها نشان داده است که بیشترین تأخیر در سن ازدواج در میان افراد تحصیل‌کرده جامعه است و موانع جدی برای ازدواج این قشر وجود دارد (۳, ۱۳). به‌عنوان نمونه، تعداد ازدواج‌های دانشجویی ثبت‌شده در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال‌های قبل کاهش داشته است (۵). تسهیل ازدواج در میان دانشجویان، نخبگان و کارکنان دولت از اولویت‌های سند ملی صیانت از جمعیت است (۱۴).

برای برنامه‌ریزی صحیح و ارتقای آگاهی جوانان از موازین قرآنی و دینی، شناخت دیدگاه‌های آنان ضروری است(۱۵). در دین مبین اسلام، ازدواج تنها یک قرارداد اجتماعی نیست، بلکه راهی برای تکمیل دین، آرامش روحی و روانی، و حفظ نسل بشری تلقی می‌شود. قرآن کریم در آیات متعددی بر اهمیت و جایگاه ازدواج تأکید کرده است. به عنوان مثال، در سوره مبارکه روم،

[1] General Fertility Rate

آیه ۲۱ می‌فرماید: "وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُم أَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً" (و از نشانه‌های اوست که از [نوع] خودتان جفتی برای شما آفرید تا بدان‌ها آرامش یابید و میانتان دوستی و مهربانی نهاد). این آیه به روشنی بیانگر هدف اصلی ازدواج یعنی دستیابی به آرامش و مودت است. همچنین، ازدواج به عنوان راهی برای حفظ عفت و پاکدامنی معرفی شده است. تجربه‌ها نشان داده که سیاست‌ها، آموزش و ترویج در زمینه ازدواج، در میان افراد تحصیل‌کرده در مقایسه با سایر گروه‌ها از اثربخشی کمتر و دیرهنگام‌تر دارد (۱۶).

بنابراین، با توجه به اهمیت ازدواج در سن مناسب، به ویژه در میان دانشجویان پزشکی که سرمایه‌های انسانی و نیروی فعال جامعه محسوب می‌شوند و سلامت آنان بر کیفیت خدمات‌رسانی به بیماران تأثیر مستقیم دارد، پژوهش حاضر با هدف بررسی دیدگاه دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی همدان درباره تأثیر آموزه‌های قرآنی بر ازدواج انجام شد. از آنجا که اغلب مطالعات پیشین در این حوزه به روش کمی انجام شده بود، در این پژوهش به منظور درک عمیق‌تر تفاوت‌های نگرشی و کاهش سوگیری در پاسخ‌ها، از روش کیفی و تکنیک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده گردید.

مواد و روش‌ها:

این تحقیق با اتخاذ رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی، به کاوش در تجربیات زیسته دانشجویان و دستیاران پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی همدان پرداخته شد. پدیدارشناسی به ما کمک می‌کند تا درک عمیقی از چگونگی تجربه پدیده‌های خاص توسط افراد پیدا کنیم. برای این منظور، دانشجویانی که تمایل و رضایت آگاهانه به مشارکت داشتند، مجرد بودند و دانشجوی پزشک عمومی یا دستیار پزشکی مشغول به تحصیل بودند، به‌صورت هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری گردید. فرایند مصاحبه تا جایی ادامه یافت که اطلاعات جدیدی به دست نیامد (اشباع داده‌ها) و در نهایت ۱۷ نفر در این پژوهش شرکت کردند. هر مصاحبه که با کسب مجوزهای لازم و رضایت کتبی انجام شد، حدود ۳۵ دقیقه به طول انجامید. سؤالات اصلی بر دیدگاه دانشجویان درباره تأثیر آموزه‌های قرآنی بر ازدواج متمرکز بود. برای اطمینان از کیفیت یافته‌ها، معیارهایی چون قابلیت اطمینان، اتکاپذیری، انتقال‌پذیری و تأییدپذیری لحاظ شد. این کیفیت از طریق روش‌هایی مانند بازبینی توسط خود اعضا، بررسی توسط متخصصان خارج از تیم تحقیق، کدگذاری مجدد و مستندسازی دقیق فرایند، تضمین گردید. داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها با روش کدگذاری تماتیک تحلیل شدند. مصاحبه‌ها ابتدا پیاده‌سازی شده، سپس کدگذاری گردیدند و مفاهیم مشابه در دسته‌های اصلی و فرعی طبقه‌بندی شدند. این تحلیل به‌موازات جمع‌آوری داده‌ها تا مرحله اشباع ادامه یافت و نتایج نهایی برای تأیید در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت. برای افزایش دقت و اعتبار نتایج، کدگذاری و دسته‌بندی‌ها توسط دو پژوهشگر مستقل نیز مورد بازبینی و اصلاح قرار گرفت.

یافته ها

این مطالعه یک مطالعه کیفی و در راستای سوالات پژوهش مبنی بر دیدگاه دانشجویان پزشکی درباره تاثیر آموزه های قرآنی بر ازدواج بود. تمام پاسخ شرکت کنندگان با استفاده از روش پدیدار شناسی تجزیه و تحلیل شد. شرکت کنندگان شامل ۱۷ دانشجو بودند. رده سنی شرکت کنندگان ۲۳ تا ۴۰ سال و اغلب آنها دستیار و نحوه زندگی آنها اغلب به صورت خانه مجردی بود (جدول ۱).

جدول ۱: مشخصات دمو گرافیک دانشجویان شرکت‌کننده در مطالعه

کد شرکت‌کننده	سن (سال)	جنس	مقطع تحصیلی	نحوه زندگی
۱.	۲۶	زن	پزشکی عمومی	زندگی خوابگاهی
۲.	۳۲	زن	دستیار	خانه مجردی
۳.	۳۱	زن	دستیار	خانه مجردی
۴.	۲۸	مرد	پزشکی عمومی	خانه مجردی
۵.	۲۷	مرد	پزشکی عمومی	خانه مجردی
۶.	۲۶	مرد	پزشکی عمومی	خانه مجردی
۷.	۲۶	مرد	پزشکی عمومی	خانه مجردی
۸.	۳۶	زن	دستیار	خانه مجردی
۹.	۳۲	زن	دستیار	خانه مجردی
۱۰.	۲۵	زن	پزشکی عمومی	بومی_ زندگی با والدین
۱۱.	۳۳	زن	دستیار	خانه مجردی
۱۲.	۴۰	زن	دستیار	خانه مجردی
۱۳.	۳۶	زن	دستیار	خانه مجردی
۱۴.	۲۷	مرد	پزشکی عمومی	خانه مجردی
۱۵.	۲۳	مرد	پزشکی عمومی	بومی_ زندگی با والدین
۱۶.	۲۸	مرد	دستیار	خانه مجردی
۱۷.	۳۲	زن	دستیار	خانه مجردی

در مجموع پس بررسی کدگذاری‌ها، ۶ مضمون اصلی شامل: چارچوب اخلاقی و معنوی / پایبندی دینی به‌عنوان عامل نظم در ازدواج، عدالت، مهربانی و انصاف در روابط، تفسیر و کاربرد اجتماعی دین، دین به‌مثابه الهام، نه کفایت کامل در ازدواج، ازدواج به‌عنوان پیمان مقدس و معنایی و دین و واقعیت‌های اقتصادی یافت شد (جدول۲).

مضمون اصلی	طبقه فرعی	واحد معنایی	تجارب یا درک فردی
چارچوب اخلاقی و معنوی / پایبندی دینی به‌عنوان عامل نظم در ازدواج	تعهد بلندمدت و مسئولیت‌پذیری در رابطه حفظ احترام و مهربانی متقابل کنترل هیجان و فروکاست تنش در موقعیت‌های بحرانی کاهش احتمال طلاق یا گسست از طریق درونی‌سازی ارزش‌ها	درونی‌سازی ارزش‌ها و تنظیم رفتار	"اگر دو نفر واقعاً به اصول قرآنی پایبند باشند، طلاق کمتر پیش می‌آید." " اگر مرد و زن هر دو این رو رعایت کنن، خیلی از مشکلات حل میشه. " " آموزه‌های قرآنی یه چهارچوب ارزشی میدن که باعث میشه آدم تعهد بیشتری داشته باشه."

			" معتقدم زوج‌هایی که باورهای دینی عمیق‌تری دارن، تحمل و صبر بیشتری هم دارن."
عدالت، مهربانی و انصاف در روابط	درک انصاف و عدالت ادراک‌شده در تصمیم‌گیری‌ها ترجمه مهربانی دینی به تعامل‌های روزمره دین به‌مثابه منبع نرم‌خویی، نه اقتدار یا تسلط سازگاری مفاهیم قرآنی با نظریه‌های مدرن ارتباط انسانی	ارتقای کیفیت تعامل	" به نظر من آموزه‌های قرآنی اگر درست فهمیده بشن، باعث تعادل در رابطه میشن." "راستش من دید مثبتی دارم. قرآن روی عدالت و مهربانی تأکید کرده." "اگر قرار باشه آموزه‌ها تأثیر مثبت داشته باشن، باید با عدالت جنسیتی همخوانی داشته باشن"
تفسیر و کاربرد اجتماعی دین	انتقاد از تفسیرهای فرهنگیِ محدودکننده نقش زن نگرانی از تبدیل دین به ابزار کنترل و سلطه تمایز بین معنای اخلاقی دین و کارکرد ابزاری آن درخواست برای فهم عمیق و آگاهانه از متون دینی	تمایز بین معنویت و سنت کلیشه‌ای	"مشکل اینه که بعضی وقت‌ها فقط روی اطاعت یا نقش‌های کلیشه‌ای تأکید میشه." بعضی برداشت‌های امروزه که به اسم دین مطرح میشه، بیشتر فرهنگی است تا قرآنی..." "برداشت‌هایی که از آموزه‌های قرآنی درباره نقش زن و مرد میشه، ممکنه محدودکننده باشه. اگر تفسیر منعطف و متناسب با زمان باشه، می‌تونه مفید باشه، وگرنه مشکل‌ساز میشه." "اگر صرفاً به عنوان ابزار کنترل استفاده بشه، اثر منفی داره." "نسل ما بیشتر دنبال تفاهم و برابریه. اگر این مفاهیم در چارچوب قرآنی تبیین بشه، می‌تونه همسو باشه." "شکل از برداشت‌های سطحی و سنتی‌ست " "بعضی تفاسیر باعث شده نقش زن محدود بشه" اگر یکی از طرفین بخواد برداشت خودش رو از تفاسیر تحمیل کنه، نتیجه برعکس میده"
دین به‌مثابه الهام، نه کفایت کامل در ازدواج	ضرورت مهارت‌های ارتباطی و گفت‌وگو اهمیت بلوغ عاطفی و درک متقابل مشاوره و آموزش پیش از ازدواج در کنار ارزش‌های دینی تلفیق ایمان و عقلانیت در تصمیم‌گیری زوجی	نیاز به مهارت و بلوغ	"ازدواج بیشتر از هر چیز نیاز به بلوغ عاطفی و مهارت ارتباطی داره. آموزه‌های قرآنی می‌تونن الهام‌بخش باشن." "فکر نمی‌کنم صرف دینداری تضمین‌کننده موفقیت ازدواج باشه." "آموزه‌های قرآنی می‌تونن به ازدواج معنا بدن، ولی موفقیت زندگی مشترک بیشتر از هر چیز به مهارت‌های ارتباطی و انعطاف‌پذیری بستگی داره."
ازدواج به‌عنوان پیمان مقدس و معنایی	ازدواج به‌عنوان پیمان الهی و اخلاقی افزایش حس وفاداری و مسئولیت اخلاقی دین به‌عنوان منبع معنا و انگیزه استمرار رابطه کاهش هزینه ادراک‌شده خروج از ازدواج (به‌واسطه قداست رابطه)	پیمان اخلاقی-الهی	"آموزه‌های قرآنی یه چهارچوب ارزشی میدن که باعث میشه آدم تعهد بیشتری داشته باشه." "من از خانواده‌ای مذهبی میام و همیشه شنیدم که ازدواج نصف دینه. این نگاه باعث میشه آدم مسئولانه‌تر انتخاب کنه..."
دین و واقعیت‌های اقتصادی	فشار اقتصادی به‌عنوان مانع تحقق ارزش‌های دینی ضرورت مدیریت مالی و برنامه‌ریزی خانواده ارتباط بین مسئولیت‌پذیری دینی و تأمین معیشت مدل ترکیبی دین و مدیریت مدرن در ازدواج پایدار	پیوند مسئولیت با واقعیت معاش	"اما حالا که اقتصاد کشور ضعیف است و قیمت‌ها مدام بالا می‌رود، باید گفت که ازدواج نه تنها یک امر اخلاقی است، بلکه یک تصمیم اقتصادی هم هست." "قرآن بیشتر بر مسئولیت مرد در تأمین و حمایت تأکید کرده و این حس تعهد رو تقویت می‌کنه....." "ترویج قناعت در آموزه های قرآن بارها اشاره شده ولی امروزه با بی توجهی انتظارات و توقع

به‌واسطه چشم‌وهم‌چشمی، میل به تجمل‌گرایی بالا رفته. "

" ازدواج فقط یک مسئله عاطفی یا دینی نیست، بلکه در شرایط اقتصادی امروز یک تصمیم مالی هم هست و نیاز به برنامه‌ریزی دقیق دارد. "

بحث

یافته‌های این مطالعه کیفی نشان داد که دانشجویان پزشکی دیدگاهی پیچیده، چندلایه و اغلب نقادانه نسبت به تأثیر آموزه‌های قرآنی بر ازدواج دارند. در مجموع، شش مضمون اصلی از تحلیل مصاحبه‌ها استخراج شد که هر یک بیانگر ابعاد متفاوتی از تعامل میان باورهای دینی، انتظارات عاطفی، ملاحظات عملی و بافت اجتماعی-اقتصادی ازدواج است. در ادامه به تبیین هر یک از این ممضمون‌ها پرداخته می‌شود.

مضمون اول: چارچوب اخلاقی و معنوی/پایبندی دینی به‌عنوان عامل نظم در ازدواج

شرکت‌کنندگان در این مطالعه بر این باور بودند که آموزه‌های قرآنی می‌تواند یک چارچوب ارزشی و اخلاقی منسجم برای روابط زوجین فراهم آورد. از دیدگاه آن‌ها، درونی‌سازی ارزش‌هایی همچون تعهد بلندمدت، مسئولیت‌پذیری، حفظ احترام متقابل و کنترل هیجانات در موقعیت‌های بحرانی، مستقیماً به کاهش احتمال طلاق یا گسست عاطفی منجر می‌شود. یکی از مشارکت‌کنندگان اظهار داشت: " اگر دو نفر واقعاً به اصول قرآنی پایبند باشند، طلاق کمتر پیش می‌آید". این یافته مؤید آن است که پایبندی دینی نه صرفاً یک باور ذهنی، بلکه یک سازه رفتاری مؤثر در نظم‌بخشی به تصمیمات و تعاملات زوجین است.

مضمون دوم: عدالت، مهربانی و انصاف در روابط

مضمون دوم به طور مستقیم بر کیفیت تعاملات روزمره میان زوجین متمرکز بود. مشارکت‌کنندگان تصریح کردند که آموزه‌های قرآنی در صورتی تأثیر مثبت بر ازدواج خواهند داشت که با مفاهیم عدالت جنسیتی، انصاف در تصمیم‌گیری‌ها و ترجمه مهربانی دینی به تعاملات عینی همراه باشند. یکی از دانشجویان بیان کرد: " اگر قرار باشه آموزه‌ها تأثیر مثبت داشته باشن، باید با عدالت جنسیتی همخوانی داشته باشن". آنچه در مطالعه حاضر حائز اهمیت است، تأکید مشارکت‌کنندگان بر سازگاری مفاهیم قرآنی با نظریه‌های مدرن ارتباط انسانی است - رویکردی که نشان‌دهنده تلاش نسل جدید برای آشتی میان سنت و مدرنیته در ازدواج است.

مضمون سوم: تفسیر و کاربرد اجتماعی دین

یکی از یافته‌های بدیع و مهم این پژوهش، رویکرد انتقادی و تحلیل‌گرایانه مشارکت‌کنندگان نسبت به نحوه تفسیر و کاربرد اجتماعی آموزه‌های دینی بود. آن‌ها به صراحت میان «دین به‌مثابه معنویت» و «دین به‌مثابه ابزار کنترل» تمایز قائل شدند. نگرانی اصلی شرکت‌کنندگان از تبدیل دین به ابزاری برای تحمیل نقش‌های کلیشه‌ای جنسیتی و محدودسازی استقلال زنان بود. یکی از مصاحبه‌شوندگان اظهار داشت: "مشکل اینه که بعضی وقت‌ها فقط روی اطاعت یا نقش‌های کلیشه‌ای تأکید میش". یافته‌های مطالعه حاضر مؤید آن است که دانشجویان پزشکی به‌عنوان قشری تحصیل‌کرده و نقاد، به دنبال «معنای اخلاقی دین» هستند نه «کاربرد ابزاری» آن.

مضمون چهارم: دین به‌مثابه الهام، نه کفایت کامل در ازدواج

در مضمون چهارم به یکی از چالش‌برانگیزترین ابعاد پژوهش برخورد کردیم: نقش مکمّل دین در کنار سایر عوامل. مشارکت‌کنندگان تأکید کردند که صرف دینداری یا آشنایی با آموزه‌های قرآنی به‌تنهایی برای موفقیت ازدواج کافی نیست. آن‌ها مهارت‌های ارتباطی، بلوغ عاطفی، مشاوره پیش از ازدواج و درک متقابل را به‌عنوان عوامل ضروری و هم‌ارز با ارزش‌های دینی معرفی کردند. یکی از دانشجویان گفت: " فکر نمی‌کنم صرف دینداری تضمین‌کننده موفقیت ازدواج باشه". به عبارت دیگر، دانشجویان پزشکی ضمن پذیرش ارزش‌های دینی، بر عقلانیت عملی، مهارت‌آموزی و تلفیق ایمان با دانش روز تأکید دارند - رویکردی که آن‌ها را از «دین‌پذیران ساده‌انگار» متمایز می‌کند.

مضمون پنجم: ازدواج به‌عنوان پیمان مقدس و معنایی

علیرغم رویکرد انتقادی ذکرشده، مشارکت‌کنندگان به وضوح ازدواج را صرفاً یک قرارداد اجتماعی یا اقتصادی نمی‌دانستند. مضمون پنجم نشان داد که ازدواج در نگاه آن‌ها پیمانی الهی و اخلاقی با بار معنایی عمیق است. یکی از مصاحبه‌شوندگان با اشاره به روایت معروف «ازدواج نصف دین است» گفت: " این نگاه باعث میشه آدم مسئولانه‌تر انتخاب کنه". این دیدگاه با آموزه قرآنی «وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً» (روم: ۲۱) هماهنگی کامل دارد. این یافته حاکی از آن است که با وجود نگاه نقادانه به تفسیرهای سنتی، هسته مرکزی معنویت اسلامی همچنان در نگرش دانشجویان نسبت به ازدواج حضوری پررنگ دارد.

مضمون ششم: دین و واقعیت‌های اقتصادی

ششمین و آخرین مضمون، به یکی از ملموس‌ترین چالش‌های فراروی ازدواج در ایران امروزی اشاره دارد: تعارض میان ارزش‌های دینی و واقعیت‌های اقتصادی. مشارکت‌کنندگان تصریح کردند که آموزه‌هایی همچون قناعت، مسئولیت مالی مرد و توکل بر خدا (که در قرآن بارها بر آنها تأکید شده) در شرایط تورمی پایدار، بیکاری گسترده و افزایش چشمگیر توقعات مادی، به‌تنهایی قادر

به حل معضل تأخیر در ازدواج نیستند. یکی از دانشجویان اظهار داشت: " اما حالا که اقتصاد کشور ضعیف است و قیمت‌ها مدام بالا می‌رود، باید گفت که ازدواج نه تنها یک امر اخلاقی است، بلکه یک تصمیم اقتصادی هم هست".

نتیجه گیری

یافته‌های این مطالعه نشان داد که آموزه‌های قرآنی در نگاه دانشجویان پزشکی، عمدتاً واجد ظرفیت‌های مثبت اخلاقی و معنوی هستند؛ با این حال، این ظرفیت‌ها تنها زمانی بالفعل می‌شوند که در چارچوبی منعطف، عادلانه، غیرابزاری و متناسب با شرایط اجتماعی‌ـاقتصادی فهم شوند. مشارکت‌کنندگان به صراحت بر لزوم همخوانی آموزه‌های دینی با مفاهیم مدرنی چون عدالت جنسیتی، مهارت‌های ارتباطی و بلوغ عاطفی تأکید داشتند و از تفسیرهای ایستا، محدودکننده و کلیشه‌ای که دین را به ابزاری برای کنترل یا تحمیل نقش‌های جنسیتی تبدیل می‌کند، انتقاد کردند. به طور کلی دانشجویان پزشکی در این مطالعه نه دین‌گریز بودند و نه دین‌پذیرِ ساده‌انگار، بلکه اغلب رویکردی تحلیلی، انتقادی و عمل‌گرایانه داشتند که در آن، آموزه‌های قرآنی در کنار مهارت‌های ارتباطی، عدالت جنسیتی و واقعیت‌های اقتصادی معنا پیدا می‌کند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که طراحی برنامه‌های آموزشی و مشاوره‌ای پیش از ازدواج برای دانشجویان پزشکی با در نظر گرفتن همین نگاه چندوجهی و با تلفیق ارزش‌های دینی، مهارت‌های زندگی و بسترهای اقتصادی-اجتماعی صورت پذیرد تا بتواند پاسخگوی نیازها و دغدغه‌های واقعی این قشر تأثیرگذار جامعه باشد.

پیشنهادات

به منظور تعمیم‌پذیری یافته‌ها و درک جامع‌تر از موضوع، انجام پژوهش‌های مشابه بر روی سایر جوانان و دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی توصیه می‌شود.

محدودیت‌ها

یکی از محدودیت‌های این تحقیق همانند سایر تحقیقات کیفی، مشارکت‌کنندگان ممکن است در بیان تجارب خود، تمام تجارب را درباره موضوعات بیان نکرده باشند.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از طرح تحقیقاتی در تاریخ ۱۴۰۳/۱۲/۱۴ مصوب شورای پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی همدان با شناسه‌ی اختصاصی اخلاق IR.UMSHA.REC.1404.608 می‌باشد. نویسندگان بر خود لازم می دانند تا از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه، واحد توسعه تحقیقات بالینی بیمارستان فاطمیه وابسته به دانشگاه علوم پزشکی همدان و دانشجویان عزیزی که در این طرح همکاری داشتند، کمال تشکر و قدردانی را نمایند.

ملاحضات اخلاقی

پژوهش حاضر مصوب در کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی همدان با شناسه‌ی اختصاصی اخلاق IR.UMSHA.REC.1404.608 می‌باشد. در ابتدای پژوهش پس از اخذ رضایت نامه آگاهانه از تمامی شرکت کنندگان، اهداف پژوهش برای آنها توضیح داده شد و به آنان اطمینان داده شد هر زمان که تمایل به ادامه در مطالعه را ندارند می‌توانند از مطالعه خارج شوند.

منابع»

1. Dehghani M, Shahmoradi S, Salehi K, Pordelan N, Javaheri A. IDENTIFYING FACTORS RELATED TO UNCONSUMMATED MARRIAGE: A SYSTEMATIC REVIEW. Nursing And Midwifery Journal. 2024;22(8):699-713.
2. Ghanbari Barzian A, Salmanvandi S, Fatemi N-S. A reflection on the effect of premarital sexual relations on the tendency to marry. Case study: Isfahan University students. Strategic research on social issues. 2018;7(3):33-54.
3. Torabi F, Shams Ghahfarokhi Z. Factors affecting marriage delay in Iran and around the World. Journal of Population Association of Iran. 2021;16(32):141-75.
4. Kazemipour S. Family developments in contemporary Iran with emphasis on marriage and divorce. 2022;95-126.
5. Tayebnia MS, Kardavani R, Yaraghy S. Qualitative Typology of Attitude towards Marriage among Unmarried Students of Isfahan Universities. Journal of Applied Sociology. 2023;34(2):101-22.
6. Hadavi A RM, Heshmati M. Analyzing obstacles to marriage from the perspective of students: A comparative study between Shahed University and Amirkabir University. Culture in the Islamic University. 2024;14(51):77-108.
7. Bami MHK. Solutions Based on Religious Teachings about the High Age of Marriage and Its Impact on Reducing the Population. 2024.
8. Kaneko R. Population projections for Japan: 2006-2055 outline of results, methods, and assumptions. The Japanese Journal of Population. 2008;6(1):76-114.
9. Organization NCR. Human Statistics Portal_National Civil Registration Organization: National Civil Registration Organization; [cited 2026. Available from: https://amar.sabteahval.ir/#/contentView/nHead.
10. Askari Nadushan A, Abbasishavazi M, Piri Mohammadi M. The ideal age of marriage and its determining factors in Yazd city. Strategic Studies of Women. Women's strategic studies. 2016;73(19):35-63.
11. Agassi M, Falah Minbashi M. Attitudes of Iranian youth towards marriage, choosing a spouse, and starting a family. Women's research journal. 2015;6:1-21.
12. Sharifi SM, Hosseinzadeh A, Noah Jah S. Study of the fertility pattern of marriage age and the use of family planning methods among different ethnic groups in Ahvaz city in 2009. 2010.
13. Aghasi M, FallahMinbashi F. The attitudes of Iranian youth towards marriage, marriage partner selection and forming a family. Women Studies. 2015;6:1-21.
14. Hatami Hao. Comprehensive book of public health. Fourth, editor. Third2019.
15. Jannati Y JH, Hosseini SK. Examining the views of single students regarding marriage criteria and its compliance with Quranic criteria in students of Mazandaran University of Medical Sciences

J Mazandaran Univ Med Sci. ۲۰۱۵;۳:(1):-8.

16. Banijamali M, Sadeghi Fasaei S. Youth and obstacles to marriage. Strategic studies of sport and youth. 2021;51(20):9-34.

Medical students' views on the influence of Quranic teachings on marriage

Abstract

Background:

Marriage is the most important bond between two individuals (male and female) and serves as the foundation for the formation of a supportive-emotional center among people. The increasing age at marriage has become a serious challenge today. Furthermore, experiences have shown that policies, education, and promotion regarding marriage have less and later effectiveness among educated individuals compared to other groups. Therefore, considering the importance of marriage at an appropriate age, especially among medical students who are considered the human capital and active workforce of society, the present study was conducted with the aim of investigating medical students' perspectives on the influence of Quranic teachings on marriage.

Materials and Methods:

This research was a qualitative phenomenological study that examined the experiences of 17 PhD students and residents at Hamadan University of Medical Sciences regarding the influence of Quranic teachings on marriage through semi-structured interviews until data saturation was achieved. The findings were analyzed and validated through thematic coding using trustworthiness criteria (including multi-stage review by independent individuals/experts).

Results:

After necessary analyses, six main themes were identified including: ethical and spiritual framework/religious adherence as a factor of order in marriage, justice, kindness and fairness in relationships, interpretation and social application of religion, religion as inspiration rather than complete sufficiency in marriage, marriage as a sacred and meaningful covenant, and religion alongside economic realities.

Conclusion:

The participants were neither irreligious nor naively religious; rather, most held an analytical approach in which Quranic teachings find meaning alongside communication skills, gender justice, and economic realities.

Keywords: Marriage, Medical students, Quranic teachings, Students' perspectives